

МАРТА БОРЕЦЬКА,

студентка 1 курсу магістерської програми кафедри соціології Львівського національного університету імені І. Франка (79000, Львів, вул. Університетська, 1)

MARTA BORETS'KA,

graduate student at the Department of Sociology, Ivan Franko National University of Lviv (1, Universytetska St., Lviv, 79000)

boretskamarta1407@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0651-7898>

Європейські цінності в аксіоспросторі сучасної української молоді

Сучасні трансформаційні процеси в Україні, необхідні для її ефективної модернізації та швидкої євроінтеграції, мають вплив фактично на всі сфери життєдіяльності людини. Мінливість зовнішнього середовища (спричинена головню недавнім вибором геополітичної орієнтації держави, фактом соціальної ідентифікації українського соціуму та складною політико-економічною ситуацією) вимагає від кожного індивіда адаптивності, яка за таких умов немислима без критичного самоаналізу та коригування особистих ціннісних орієнтацій з боку кожного індивіда, оскільки останні за нормального функціонування соціуму мають відповідати суспільній системі цінностей. Найбільш чутливою до змін є молодь, котрій, як відомо, легше пристосовуватися до нового та інтегрувати його у власний світоглядний простір. Звідси й науковий інтерес до дослідження специфіки аксіосфери (зокрема, на предмет наявності в ній європейських цінностей) студентства як нової генерації державотворців проєвропейської України, оскільки ті цінності, носіями яких сьогодні є молоді, невдовзі домінуватимуть у ціннісному просторі всього українського соціуму. Відтак з'ясування проблеми цінностей на сучасному етапі розвитку України як незалежної держави, повноцінного суб'єкта міжнародних політичних та економічних відносин має прогностичне значення: відстеження тенденцій та змін в аксіосфері молоді дасть змогу передбачити, яким згодом буде український соціум та Україна як модернізована держава в цілому. З огляду на складність цієї проблематики необхідність "соціологічної інтервенції" в цю тематичну царину є цілком виправданою.

Цитування: Борецька, М. (2021). Європейські цінності в аксіоспросторі сучасної української молоді. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 24–44.

Незважаючи на високий науковий інтерес до сучасної української аксіосфери й чималу кількість теоретичних та емпіричних розвідок щодо її стану [Бакиров, 1988; Головаха, 2014; Ручка, 2014], більшість вітчизняних дослідників зосереджені фактично на фіксації поточного стану, відстеженні змін українського ціннісного простору і тільки віднедавна — на спробах з'ясувати місце в ньому європейських цінностей. Така специфіка вивчення аксіопростору здебільшого залишає поза увагою питання його становлення та розвитку, механізмів інтеріоризації тих самих європейських цінностей у нього, виявлення агентів впливу, які стимулюють їх формування, тощо. Отже, необхідно встановити комплекс чинників, які впливають на процеси становлення і зміни соціетальних та індивідуальних ціннісних орієнтацій; проаналізувати, що відбувається в цій царині не лише на мега- та макро-, а й на мезо- та мікрорівні соціальної реальності.

Метою статті є виявлення стану аксіопростору сучасної української молоді та з'ясування ієрархії в ньому цінностей, зокрема європейських. Для цього слід встановити сукупність теоретичних положень застосовно до аналізу аксіопростору й на цих засадах розробити власну теоретичну модель дослідження ціннісного простору сучасних молодих українців; здійснити вторинний аналіз результатів вітчизняних та закордонних емпіричних досліджень світового та українського ціннісного простору; реалізувати на емпіричному рівні авторську соціологічну розвідку цінностей сучасної української студентської молоді на предмет присутності в їхньому комплексі базових європейських цінностей та специфіки механізмів їх інтеріоризації.

Теоретико-методологічні основи дослідження (європейських) цінностей

Сучасний часопростір нестабільний: швидкі та множинні трансформаційні процеси в соціальній реальності щоразу змінюють стан справ на політичній арені світу, в економічній, соціально-культурній та інших сферах життєдіяльності людини, тим самим усіяко впливаючи на життєві практики як окремих індивідів, так і цілих соціумів. Зміни зовнішнього соціального середовища вимагають від кожної людини внутрішньоособистісних адаптаційних перетворень. Першою чергою під удар потрапляють їхні цінності, ціннісні орієнтації та життєві принципи. Особливо сьогодні, в час світової пандемії коронавірусу COVID-19, у період економічних криз та політичної турбулентності, ми бачимо, як формуються ті нові погляди на важливе, цінне, ідеальне, які згодом детерминуватимуть поведінкові моделі сучасників.

Базовість та багатоаспектність поняття “цінність” забезпечили йому місце в категоріальних апаратах багатьох соціогуманітарних наук, кожна з яких пропонує своє трактування терміна відповідно до особливостей власного предметного поля. Так, психологія вивчає переважно ціннісні моделі конкретної особистості чи малих груп; філософія пояснює здебільшого суть цінностей в абстрактно-теоретичному плані, тоді як інші науки аналізують їх або в межах однієї сфери життєдіяльності людини (економічні, політологічні, правові та ін. дисципліни), або в рамках локальних культур (етнологія) чи на певних етапах

розвитку країн (історія). У цьому дискурсі дисциплінарна специфіка соціології полягає щонайменше у трьох характеристиках: 1) як наука генералізувальна, вона досліджує цінності, що стосуються всіх сфер життя суспільства; 2) вона органічно поєднує теоретичні положення з емпіричними дослідженнями цінностей; 3) вона використовує чотири рівні соціологічного аналізу цінностей усередині єдиної ціннісної системи, або аксіоспростору: мікро-, мезо-, макрота мегарівень, що вможливує максимально повне врахування специфіки різних носіїв/суб'єктів цінностей у їхній взаємопов'язаності та взаємозумовленості.

Перевагою соціології як науки в цьому контексті є не тільки її комплексний дослідницький характер, а й її мультипарадигмальність, тому вона пропонує чимало теоретичних підходів до вивчення аксіосфери. Класичними у цьому дискурсі вважають соціологічні напрацювання М. Вебера (ціннісно-раціональна дія як один з чотирьох типів соціальної дії; типологічний поділ цінностей на мирські та вищі, сакральні); Е. Дюркгайма (розуміння цінностей як “колективних уявлень”); Т. Парсонса (культура в парадигмі AGIL); Р. Мертона (поняття “аномії” — стану соціуму в кризовий період розпаду старої та формування нової системи цінностей); П. Сорокіна (концепція трьох типів культурних суперсистем — чуттєвої, ідеалістичної та ідеаціональної) тощо. Звідси ведуть свою генезу наукові розвідки, насамперед, щодо цінностей як детермінант поведінкових стандартів, функційним призначенням яких є забезпечення нормативного функціонування та розвитку суспільств у контексті різних історичних періодів, соціокультурних та політико-економічних ситуацій. Сьогодні фокус розвідок аксіосфери спрямований на аналіз динаміки змін цінностей за умов глобалізації. Сюди відносимо напрацювання двох опозиційних одна до одної груп соціологів. *Перша:* Д. Бел, Р. Інглгарт, М. Кастельс, Е. Тофлер, Ш. Шварц, П. Штомпка та ін., яких об'єднує оптимістичний погляд на процес зростання взаємозалежності та посилення взаємозв'язку між світовими центрами політики, економіки, науки та культури. *Друга група:* Ж. Бодрійяр, З. Бауман, Е. Гіденс та ін., котрі вбачають у глобалізації загрозу людині. Так, останній переконаний, що процес багатоаспектної всесвітньої інтеграції та уніфікації чинить неабиякий тиск на особистість, яка “у глобальному світі стає незахищеною традиціями своєї культури, їй доводиться керуватися здебільшого загальнолюдськими цінностями, що визначаються більшістю людей, при цьому їй необхідно залишатися самою собою, зберігати особистість і дотримуватися власних ціннісних установок” [Гідденс, 2004: с. 5]. Індивід перебуває під тиском більшості, цінності та погляди якої нерідко конфронтують із його власними, що своєю чергою викликає в нього внутрішні конфлікти та спонукає його “бути як усі”, жертвуючи власною ідентичністю та самотністю.

Детермінантою дослідницької методології та наукової логіки цієї роботи є класичні положення структурного функціоналізму, засадничі принципи якого описали Т. Парсонс та Р. Мертон. Відтак із позиції структуралістської перспективи соціальну систему слід розуміти як консолідовану сукупність взаємопов'язаних структур, існування яких є об'єктивним і не залежить від

індивідуальної свідомості соціальних суб'єктів. Функціональний підхід декларує наявність певних функцій системи, на підставі яких можна виокремити її структури, між якими існують причинно-наслідкові зв'язки [Арбітман, 2010: с. 118]. З цієї причини соціальна система є внутрішньо інтегрованою, схильною прагнути стабільності та постійної самовідтворюваності. Звідси духовна культура, до якої входить ціннісний простір, є однією з багатьох складових соціальної системи, що визначає “обличчя” й забезпечує тяглість існування останньої. Функціональний аналіз у межах цього напрямку соціологічного теоретизування зводить цінності до статусу своєрідних інструментів, що забезпечують адекватну, нормативну та злагоджену взаємодію індивідів у різних царинах життєдіяльності, сприяють соціалізації останніх та відповідають за міжпоколінне передання культурних та поведінкових взірців. Таким чином, ціннісний простір — це об'єктивно дана основа соціального життя, що фактично утворює регулятивно-нормативну «клітку» стосовно поведінкової своди індивідів.

Взаємозалежність структурних елементів соціальної системи (її культурної, економічної, політичної складових тощо) на практиці має причинно-наслідковий характер. З цієї позиції логічним видається пояснення відмінностей у аксіосферах окремо взятих суспільств їхнім різним історичним досвідом і, зокрема, станом політичної, економічної, культурної сфер. Відтак виокремлення конструкту європейських цінностей як такого, що передбачає цілковиту ціннісну однотипність та уніфікованість для сукупності окремих національно-етнічних, територіально-поселенських спільнот європейського географічного регіону, є радше конструюванням ідеального типу (об'єкта), практичне втілення якого має умовний характер. Проте далі європейськими пропонуємо називати ті цінності, які 1) мають першочергове значення та право на втілення в аксіосфері представників європейських народів; 2) є детермінованими культурою (грецькою філософією, римським правом, християнством, засадничими ідеями класичного гуманізму та ін.), історичним минулим (принципами загального виборчого права, декларованими державами-націями у ХІХ столітті; капіталістичним лібералізмом із ідеями свободи підприємництва та створення єдиного ринку; пізніше соціал-демократією, що передбачає право на захист трудящих) та сучасними подіями (екологічним рухом, фемінізмом, рухом солідарності з країнами третього світу тощо), що становить спільний контекст для абсолютної більшості європейських держав [Гервас, 2011]; 3) є декларованими в європейських правових документах, зокрема в низці нормативних документів Ради Європи як першої міжнародної організації, покликаної «об'єднати європейські країни для забезпечення та втілення ідеалів і принципів, які є спільним надбанням» (наприклад, у Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950), Європейській соціальній хартії (1996), Преамбулі до Хартії основних прав Європейського Союзу (2000) тощо) (докл. див.: [Амельченко, 2013: с. 6]). Важливо розуміти, що європейські цінності — це не ті значущості, які є важливими для індивідів суто на теренах об'єднаної Європи чи є поширеними лише там, а та сукупність цінностей, яка має першочергове значення та право на втілення в

аксіосфері європейців. Фактично сучасна система європейських цінностей є відповіддю на певні чинні нині в Європі вимоги: дати Європі кінцеву мету та чіткі політичні цілі; викликати почуття належності, яке здатне мобілізувати людей задля співпраці; визначити межі європейського громадянства та європейської ідентичності як щодо себе самої, так і щодо іноземних держав [Гервас, 2011].

Аргументом тих науковців, що заперечують коректність вживання поняття “європейські цінності” здебільше є теза про те, що останні є тотожними світовим цінностям. Натомість ми пропонуємо таку поняттєву категоризацію цінностей:

- світові (загальнолюдські) — базові цінності, які є спільними для абсолютної більшості населення світу (наприклад, цінність життя, миру, безпеки тощо);
- європейські — цінності, які мають першочергове значення та право на втілення в аксіосфері представників європейських держав; їхнє формування є культурно та історично зумовленим у аксіоспросторі останніх; вони є задекларованими в основних нормативно-правових документах як окремих європейських держав, так і їхніх об’єднань (наприклад, цінність самореалізації, особистої свободи, солідарності, толерантності, верховенства права тощо);
- локусні (від лат. locus — місце) — цінності, які домінують серед представників одинично вибраних великих соціальних груп (етносів, націй, суспільств) конкретних територій. Відтак означення “локусний” можна застосувати, наприклад, до українського, німецького чи японського ціннісного простору тощо.

Важливо розуміти, що сповідування європейських цінностей фактично є сповідуванням загальнолюдських цінностей у їхньому (західно)європейському варіанті, оскільки європейські цінності базуються на світових та не суперечать останнім. Насправді європейські ідеали є переважно загальнолюдськими, а їхня європейськість часто зводиться до того, наскільки їх готові втілювати й відстоювати самі європейці. Британський історик Т.І. Аш справедливо зауважив, що “такі цінності, як свобода, справедливість чи мир, — це мета, а Європа — це лише засіб їх втілення” (цит. за: [Цюпин, 2013]). Якщо європейські цінності базуються на загальнолюдських, то локусні цінності українців теж базовані на світових, але орієнтовані на їх європейську модель, що зумовлено географічним розташуванням України та її нещодавно обраним за підтримки більшості громадян геополітичним вектором розвитку.

Українська аксіосфера вирізняється з-поміж інших європейських локусних аксіоспросторів наявністю дериватів специфічних, детермінованих радянським минулим цінностей, які є чужими для більшості європейців (наприклад, зрівняльність, ізоляціонізм, патерналізм та безвідповідальність). Така поточна ціннісно-ідеологічна амбівалентність свідомості українців та вкрай повільний процес її подолання, на думку українського соціолога Є. Головахи, змушує віднести Україну за критеріями класичних теорій модернізації «не стільки до

країн, де здійснюється процес наздоганяльного розвитку, скільки до держав “пострадянської модернізації”» [Головаха, 2014: с. 84]. Ця ознака не тільки робить нашу країну не відповідною сучасним цивілізаційним вимогам, а й значно сповільнює процес євроінтеграції України, бо фактично становить зіткнення українського культурного консерватизму з більш ліберальною ментальною моделлю.

За доби глобалізації, коли серед усіх сфер суспільного життя на перший план висувається культура як головна детермінанта будь-яких соціальних перетворень, успіх модернізації та євроінтеграції України прямо залежить від швидкості трансформацій у сучасній аксіосфері українців у бік європейської моделі. Механізм такої трансформації українського ціннісного простору Є. Головаха описує в концепції цінностей-медіаторів. Її суть зводиться до ідеї існування дихотомічних пар між пострадянськими та європейськими цінностями (консерватизм — відкритість до змін, кар’єризм — самореалізація тощо) з можливістю трансформації перших у другі. Така зміна має поступовий характер і вможливується завдяки цінностям-медіаторам — перехідній ланці між наявними та бажаними цінностями [Головаха, 2014]. Наприклад, взаємодопомога як європейська цінність може заступити місце фактичного пострадянського патерналізму в сучасному аксіоспросторі українців, завдяки інтеріоризації в нього спершу соціальної підтримки слабких як цінності-медіатора.

Важливо зауважити, що трансформація ціннісного простору не гарантуватиме українцям моментальний перехід від транзитного суспільства до суспільства європейського зразка. На думку Є. Головахи, Україні необхідно здійснити ще низку кроків, аби її модернізація та водночас євроінтеграція були успішними (див. рис. 1).

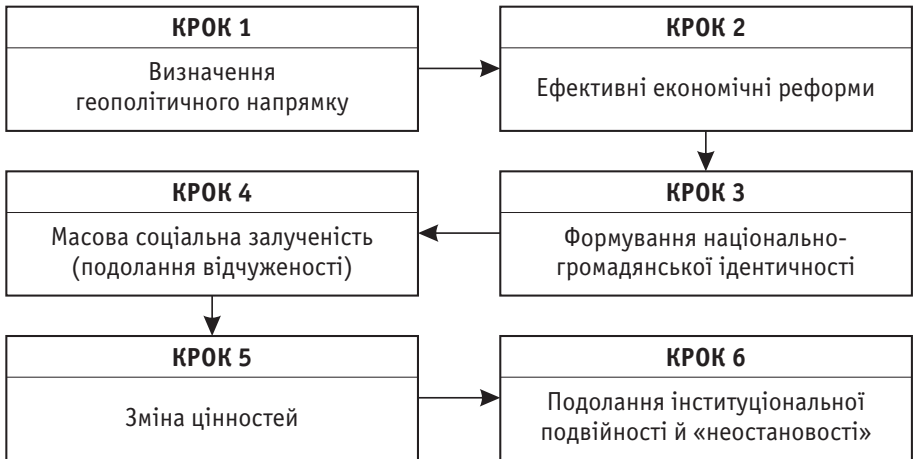

Рис. 1. План транзиту України (згідно з Є. Головахою)

У формуванні теоретичних основ свого дослідження ми врахували також думку представника неklasичної версії соціологічного теоретизування

Дж. Александера [Александр, 2013: с. 93–94]. Він вважає, що всупереч уявленням прибічників соціологічного пуританства, структуралізм і герменевтика непогано поєднуються одне з одним. Тому у своєму дослідженні ми спиралися на комбінацію несуперечливих теоретичних положень з двох ліній соціологічної рефлексії та на якісні методи, які П. Штомпка вважає такими, що більше відповідають “другій” (тобто неklasичній) соціології [Штомпка, 2009: с. 6].

Наведені вище результати аналізу джерел і наукової літератури, обґрунтування вибору теоретико-методологічного напрямку дослідження (європейських) цінностей дали змогу розробити соціологічне моделювання процесу вивчення обраної проблеми (див. Додаток). Цю теоретичну основу було застосовано до емпіричного дослідження європейських цінностей студентів Львівського національного університету (ЛНУ) імені І. Франка в методологічному блоці програми авторського дослідження, а саме в тих його фрагментах, що стосуються теоретичної інтерпретації головних понять дослідження та їх операціоналізації.

Емпіричні дослідження європейських цінностей та формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді

Наймасштабнішими крос-національними розвідками аксіологічного простору сьогодні є Світове дослідження цінностей (World Values Survey — далі WVS) та Європейське дослідження цінностей (European Values Survey — далі EVS), що реалізуються на підставі методик Р. Інґлгарта та Ш. Шварца відповідно [Inglehart, 1990; Inglehart, 1997; Schwartz, 1992]. Перші опитування в рамках цих дослідницьких проєктів в Україні відбулися у 90-х роках ХХ століття. Періодичність їх реалізації дає змогу відстежувати головні тенденції руху ціннісних орієнтацій у межах як окремих соціумів, так і цілих територіальних конгломератів (європейського регіону, зокрема). Так, на підставі аналізу масиву емпіричних даних кількох хвиль WVS Р. Інґлгарт зробив висновки щодо специфіки змін та їхніх тенденцій у світовій аксіосфері — від початку ХХ століття і по сьогодні спостерігається загальний рух до цінностей секуляризації й самовираження¹. Актуалізує таке зміщення науково-технічний прогрес, який створює передумови для зростання суспільного багатства: добробут забезпечує індивідам задоволення базових потреб і, як наслідок, форсує актуалізацію потреб у самореалізації, особистій свободі, толерантності, верховенстві права, гарантоване забезпечення яких є фундаментальним для демократії як політичного режиму. Важливо, що детермінантами успішності таких трансформацій є довготривалі (релігія, історичне минуле) та короткотривалі (економічна криза, політична революція) чинники.

1 Методика Р. Інґлгарта передбачає пошук місцезнаходження ціннісного простору конкретного суспільства на координатній площині двох дихотомічних пар — “традиційність/секулярність” та “цінності виживання/самовираження” [Inglehart, 1990; Inglehart, 1997].

У контексті сказаного вище Україна є унікальним кейсом — пострадянська держава з неконсолідованою протягом тривалого часу нацією, період становлення якої припав на складний політико-економічний час. Попри такий стан справ, дані WVS-2020 демонструють залученість українського аксіопростору в загальну світову тенденцію. Впродовж 1996–2020 років останній здійснює поступовий, проте нелінійний рух до полюса «самовираження», але попри це досі посідає суперечливу позицію за шкалою «традиційність-секулярність» (див. рис. 2). Припускаємо, що головними причинами повільного темпу та нелінійності руху є поточна важка політико-економічна ситуація в державі та неквапливий процес долання радянської ідеологічної спадщини (Soviet Legacy) у свідомості частини дорослого населення держави. Аргументом на користь цієї гіпотези є той факт, що найбільшою мірою секулярно-раціональні цінності та цінності самовираження притаманні таким країнам, як Швеція, Норвегія та Данія, що перебувають у топі найбільш економічно розвинених, політично стабільних держав із найвищими індексами щастя населення (див.: [WVS, 2020: с. 8]).

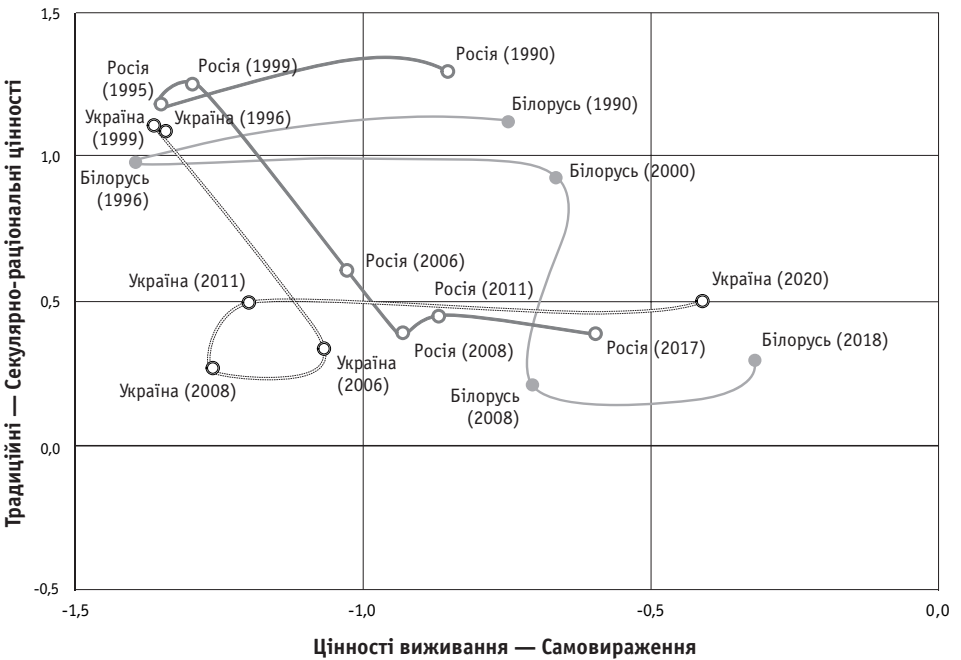

Рис. 2. Динаміка цінностей самовираження та виживання в Україні, Росії та Білорусі (1996–2020)

Джерело: [Світове дослідження цінностей (WVS), 2020: с. 8].

Відхід України від цінностей виживання та перехід до цінностей самовираження відбувається повільно, як і в пострадянських Росії та Білорусі (див.: [WVS, 2020: с. 8]). Швидший рух спостерігаємо в Польщі, Словаччині, Угор-

щині, Чехії, державна політика яких після розпаду СРСР була більш ефективною — законодавче забезпечення політичної демократії, сприяння розвитку ринкової економіки, розроблення нової правової системи тощо. Їм вдалося уникнути криз політичних (владних) інститутів, які спостерігаємо в Україні, так само, як і, різною мірою, в Білорусі та Росії.

Ціннісний простір є чутливим до локального контексту — він залежить від поточного стану всіх сфер життєдіяльності соціуму та ефективності функціонування соціальних інститутів, тому зміни у будь-якій із підсистем суспільства впливають на стан його аксіопростору. Так, особливим для України став 2014 рік, коли українське суспільство «стихійної пострадянської трансформації та відкладеного декларованого транзиту» (цит. за: [Головаха, 2016: с. 26]) знайшло власний геополітичний пункт призначення та переосмислило власну соціетальну національну ідентичність. Революційні події 2014-го стали реальним проявом нових ціннісних орієнтацій народу та виявилися лакмусовим папірцем для нового покоління українців — інакомислячого та прогресивного. Як зазначає М. Рябчук, «Євромайдан не мав бути проявом фундаментальних ціннісних змін у суспільстві (від виживання до самореалізації). Достатньо, щоб відповідні зміни відбулися принаймні в окремому сегменті цінностей (політична культура і громадянська активність) і окремому сегменті суспільства (мотивована, мобілізована молодь)» [Рябчук, 2018: с. 107]. В одній зі статей 2014 року український історик Я. Грицак заявив, що його публічні прогнози про наближення революції базувалися на даних WVS, які вказували на істотні зміни в масовій свідомості. Причину цього він убачав у появі нового покоління українців, сформованого вже за часів незалежності, за доби інтернету та соціальних мереж, — покоління, що «відкидає вертикальну ієрархію і є поколінням “горизонтальних зв’язків”» (цит. за: [Рябчук, 2018: с. 103]). Насправді така категорична позиція щодо зачинателя змін є, на наш погляд, дещо перебільшеною, оскільки істотний зсув від цінностей виживання до цінностей самореалізації відбувся практично в усіх вікових групах, хоча й дійсно найістотнішим він був у ціннісних орієнтаціях української молоді як найбільш адаптивної та прогресивної частини соціуму (див. рис. 3).

Схожа ціннісно-вікова динаміка спостерігається впродовж останніх 5 років. Результати Європейського соціального дослідження та дослідження вітчизняного соціологічного центру «Соціс» надають докази цього (див. рис. 4).

Сьогодні «соціологічні дослідження показують, що за своїми цінностями молоді українці ближчі до молодих поляків, словаків чи британців, аніж до своїх батьків чи дідів... Євромайдан 2014 р. був їхньою революцією. [Він] показав, як далеко зайшла Україна за останні 20–30 років — від колишньої спривінціалізованої й ізольованої радянської республіки до країни, яка повністю відкрилася на зовнішній світ», — стверджував Я. Грицак (цит. за: [Рябчук, 2018: с. 103]).

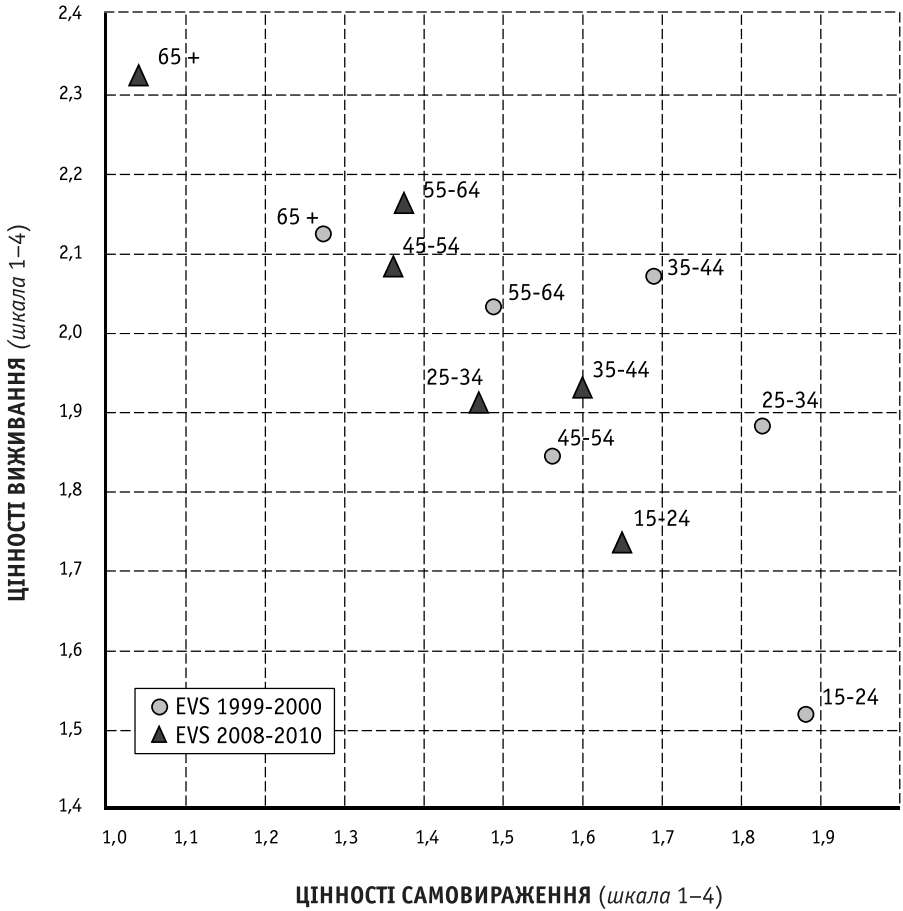

Рис. 3. Цінності самовираження та виживання в Україні, зміни у вікових групах (1999–2008)

Джерело: [Рябчук, 2018: с. 106].

Молодіжні когорти українців як носії нових, нетипових для більшості дорослого населення держави цінностей стали нині важливим об’єктом досліджень. Науковий інтерес пояснюється тим, що цінності є вагомими індикаторами розвитку суспільства й перспектив його модернізації; вже сьогодні цінності молоді демонструють те, що згодом буде звичним для всіх та сприйматиметься як належне. Так, А. Лінкольн вважав, що “те, чому сьогодні навчається в класі одне покоління, стане нормою життя наступного” (див.: [Сахань, 2018]).

Вторинний аналіз іноземних та вітчизняних досліджень аксіосфери лише підтвердив актуальність та виправдав необхідність проведення соціологічного дослідження ціннісного простору студентської молоді (на прикладі студентів Львівського національного університету імені І. Франка) та з’ясування місця в ньому європейських цінностей. Відтак дослідження було реалізовано у квітні–травні 2020 року за допомоги платформи для онлайн-конференцій Zoom. Методом отримання інформації було фокусоване напівструктуроване інтерв’ю із

додержанням принципу біографічного інтерв'ю та використанням проєктивних методик (методики на завершення речення, методики конструювання та ранжування, методики конструювання ситуації). Проведено 12 напівструктурованих інтерв'ю тривалістю 60–90 хвилин кожне. Вибіркова сукупність відповідала методичним вимогам — цілеспрямована гомогенна зі збереженням рівного гендерного співвідношення (50:50). Малий розмір вибірки не забезпечує репрезентативність отриманих результатів для студентства ЛНУ й тим паче для всього українського студентства, проте дає підстави будувати робочі гіпотези та відносно обґрунтовані припущення про стан його ціннісного простору.

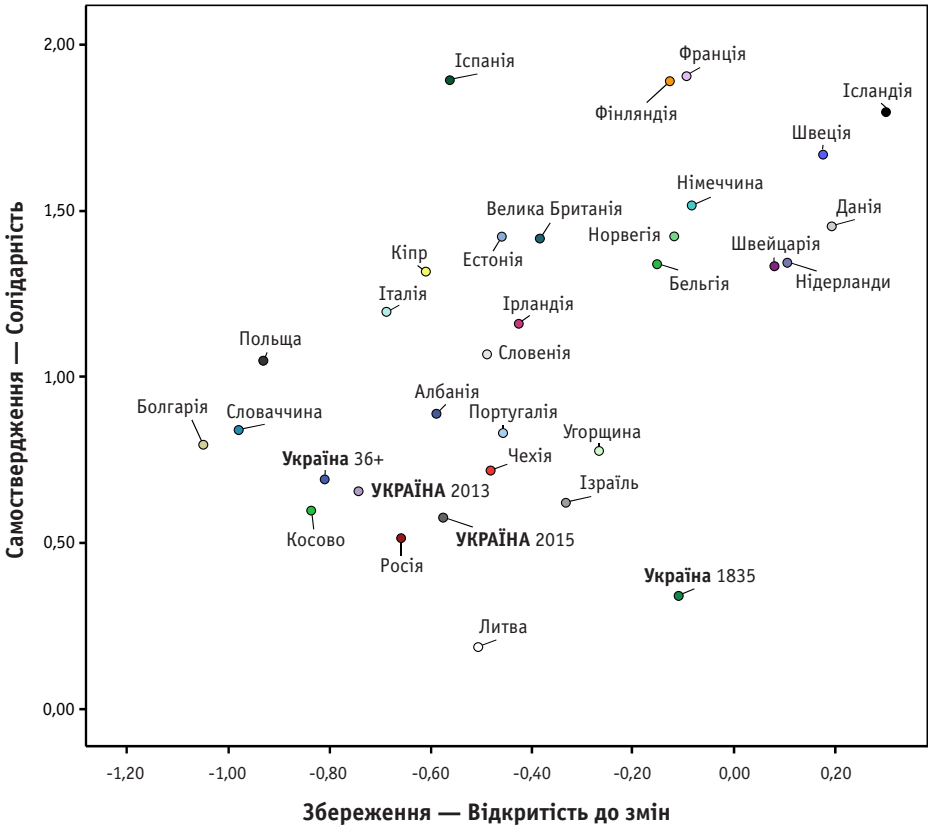

Рис. 4. Ціннісні виміри — Україна (ESS-2013, Соціс-2015), Європа (ESS-2013) в зіставленні з певними віковими групами українців (18–35 та 36+ років)

Джерело: [Соціс, 2015].

Результати за якісним виміром дослідження аксіосфери студентства ЛНУ та місця в ній європейських цінностей дають змогу зробити попереднє узагальнення про переважання цінностей особистого благополуччя (сім'я, дружба, здоров'я, робота, стабільність) та людських якостей як вартісних об'єктів (вірність, безкорисливість, людяність, чесність, щирість та доброта) у свідомості опитаних. Поряд з ними там мають місце й ті цінності, які ми відносимо до єв-

ропейських. Домінують серед останніх цінності індивідуалізувального характеру — самореалізація та особиста свобода. Нижче за ієрархією розмістилися верховенство права та рівність людей перед законом — цінності, що мають чіткий державницький характер, а також ті цінності, які регулюють співжиття в соціумі — толерантність і солідарність. До п'ятірки найпопулярніших європейських цінностей в аксіопросторі опитаних студентів ЛНУ також потрапили цінності людського життя та миру, які, припускаємо, актуалізовані поточною військово-політичною ситуацією в країні (див. табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-5 найбільш популярних європейських цінностей в аксіопросторі опитаних студентів ЛНУ імені І. Франка

Позиція в рейтингу	Європейські цінності	Кількість респондентів
1	Особиста свобода	10
	Самореалізація	10
2	Верховенство права/рівність людей перед законом	9
3	Толерантність	6
4	Солідарність (підтримка ближнього, взаємодопомога)	5
	Цінність людського життя	5
	Мир у світі, державі	5
5	Демократія	4
	Права людини	4
6	Відкритість до змін	3
7	Свобода віросповідання	2
	Індивідуальна відповідальність	2
8	Повага до інших культур	1
9	Рівність людей (економічна, культурна тощо)	0

Примітка: $N = 12$; респондентові було надано перелік європейських цінностей, з-поміж яких він обирав лише 5, найважливіших особисто для нього.

Одне із завдань дослідження передбачало встановлення суб'єктивної ієрархії чинників, які, на думку опитаних студентів, детермінують стан та вектор змін їхніх ціннісних орієнтацій (див. табл. 2). Абсолютна більшість респондентів головним фактором впливу назвали орієнтації найближчого оточення. Другу позицію поділили категорії «друзі» та «книги, фільми, серіали» як популярні варіанти дозвілля серед опитаних. У цьому дискурсі недооціненим чинником впливу, на нашу думку, виявилися поїздки за кордон, відчутний вплив яких на власне світосприйняття відзначали половина респондентів. Опитані вважають, що подорожі можуть змінити їхні звички та життєві погляди, але малоімовірно, що вплинуть на ціннісні орієнтації з огляду на їхню сталу та принципову природу: *“Вплив має зміна середовища ... коли я був у Латвії, мені привили нові цінності стосовно екології, бо до того я на неї ніколи не звертав увагу. Перебуваючи там, я старався не смітити. Після повернення додому я настільки загорівся тими питаннями, що тепер намагаюся час від часу, бігаючи, збирати сміття в Шевченківському гаю або у прибудинковому лісопарку”* [Транскрипти інтерв'ю, 2020].

ТОП-5 найбільш явних (значущих) факторів впливу на світогляд та аксіопростір опитаних студентів ЛНУ імені І. Франка

Позиція у рейтингу	Чинники впливу	Кількість респондентів
1	Найближче оточення (сім'я, родичі, батьки, чоловік (хлопець) / дружина (дівчина))	11
2	Друзі	9
	Книги, фільми, серіали	9
3	Навчальні заклади, освітні курси	7
4	Поїздки за кордон	6
5	Інфлюенсери в соціальних мережах (блогери, подкастери тощо)	5
	Колеги, знайомі	5
6	Лідери думок (експерти, політики, знаменитості)	4
7	Віросповідання	3
8	ЗМІ (телебачення, радіо, преса)	1
	Peer-groups (групи однолітків)	1
9	Державна політика	0

Примітка: N = 12; респондентові було надано перелік чинників впливу, з-поміж яких він обирає лише 5, які, на його думку, впливають на його погляди та ціннісні орієнтації найбільше

Наше точкове дослідження передбачало вивчення специфіки вияву толерантності як однієї з ключових європейських цінностей. Поняття «толерантність» всі респонденти усвідомлюють схожим чином — як повагу до права іншого на втілення власної ідентичності, хоч би якою та була. Абсолютно всі опитані респонденти оцінюють свій рівень толерантності як високий або близький до такого, оскільки засуджують як моральне, так і фізичне насилля над представниками соціально вразливих груп: *«Толерантність як неагресивність по відношенню до інших. Толерантність як розуміння того, що є інша людина, яка відрізняється від мене і що я приймаю ці відмінності. Я не обов'язково маю одобрювати ці відмінності, але я точно не заперечую їх існування й приймаю їх такими, якими вони є»* [Транскрипти інтерв'ю, 2020]. Незважаючи на недостатню репрезентативність отриманих даних, вони можуть стати підставою для формування обґрунтованого припущення про рух аксіосфери представників українського студентства від застарілої ціннісної моделі до моделі європейського зразка. Так, згідно з Є. Головахою, за результатами цього дослідження є підстави стверджувати, що вже сьогодні в аксіопросторі опитаних респондентів має місце цінність-медіатор — неприйняття агресії. Така цінність є перехідною ланкою між ізоляціонізмом як небажаною реакцією на інакшість інших, з одного боку, і толерантністю, тобто прийняттям інакшості як бажаною моделлю поведінки та (європейською) цінністю.

Спроби виявити механізми інтеріоризації толерантності в ціннісний простір львівських студентів були малоінформативними, оскільки самі респонденти не могли пояснити такий високий рівень власної терпимості до інакшості. Понад те, більшість опитаних стверджують, що ні в сім'ї, ні в школі процес виховання не був акцентований на цьому питанні. З огляду на отримані дані, можна припустити, що толерантність формується на підґрунті простіших та базових цінностей.

вих цінностей (таких, як повага до старших, доброта, етичність, вихованість застосовно до соціальних взаємодій з іншими тощо), які в процесі первинної соціалізації формуються у свідомості індивідів: *«Такого виховання не було. Воно формувалося на практиці ще з маленьких років. Я пам'ятаю, коли мені було 12 років, люди, які, по суті, були моїми французькими "названими хресними батьками", познайомили мене зі своєю дочкою — лесбійкою. І я добре пам'ятаю, як вона приїжджала до них на вечерю зі своєю дружиною. Спочатку це для мене було дико, бо я нічого не розуміла. Не так дико, як по-новому. З огляду на те, що я бачила адекватну реакцію її батьків на цю ситуацію, я просто почала копіювати їхню поведінку, я собі так думаю»* [Транскрипти інтерв'ю, 2020].

За допомогою шкали Е. Богардуса вдалося виміряти соціальні дистанції між респондентами щодо представників деяких соціально вразливих груп. У контексті цього мінідослідження виявилось, що опитані представники чоловічої статі є більш толерантними, аніж жіночої, при цьому соціально вразливі групи, від яких студенти дистанціюються найбільшою та найменшою мірою, є однаковими для обох ґендерних підгруп опитаних. Відтак найвищий рівень толерантності спостерігається до людей з інвалідністю (2,1) та осіб із ВІЛ-позитивним статусом (2,2). Натомість найменше респонденти толерують колишніх в'язнів (4,3) (див. табл. 3).

Таблиця 3

Соціальна дистанція з боку опитаних студентів ЛНУ імені І. Франка щодо деяких соціально вразливих груп (зведені дані)

Представники соціальних груп		Показник дистанції
1	Людина, яка розмовляє іншою мовою	3,1
2	Людина іншої національності	2,9
3	Людина іншої віри	2,5
4	Людина іншої раси	2,6
5	Людина з обмеженими можливостями (інвалідністю)	2,1
6	ВІЛ-інфікована людина	2,2
7	Людина, хвора на COVID-19	3,0
8	Представник сексуальних меншин	2,9
9	Людина, яка відбула кримінальне покарання	4,3

Важливо зауважити, що отримані дані авторської розвідки пройшли апробацію за результатами схожих соціологічних досліджень толерантності (молодих) українців (на підставі результатів всеукраїнського соціологічного дослідження «Українське суспільство та європейські цінності» [Звіт, 2017] та результатів загальнонаціонального опитування «Українське суспільство Z: цінності та орієнтири» [Результати, 2017]).

Отже, на базі отриманої соціологічної інформації можна оцінити стан ціннісного простору опитаних як такий, що у своїх основах характеризується домінуванням традиційності, до якої вже сьогодні поволі інтеріоризуються засадничі цінності об'єднаної Європи. Детермінантами цього процесу вважаємо активні трансформації політико-економічної ситуації в державі та світі на макрорівні та життєві погляди найближчого оточення, друзів, а також освітні курси, подорожі на мезо- та мікрорівні соціальної системи.

Висновки

З'ясування місця європейських цінностей в аксіопросторі студентської молоді вимагає насамперед уточнення теоретичних засад дослідження. Принципово важливим для цього є розв'язання дискутованого в наукових колах питання співвідношення космополітичних та локальних цінностей і їхніх регіональних різновидів, європейських зокрема. Ми трактуємо останні як такі, що є центральними в аксіосфері представників європейських народів; є детермінованими культурою, історичним минулим та сучасними подіями; є декларованими в засадничих нормативних документах на рівні ЄС та інших співдружностей європейських держав.

В Україні фактична суперечливість та повільність процесу руйнування цінностей викривленої радянської моделі є тими факторами, що сповільнюють і прогресивний розвиток країни сьогодні. В аксіопросторі її громадян, в тому числі й студентства, існують дуальні ціннісні пари, які можна вважати проявами поступового процесу відмови від рудиментів колишньої системи цінностей та початком формування нових, зокрема європейського гатунку цінностей (консерватизм — відкритість до змін, патерналізм — взаємодопомога тощо). Відтак деривати старих цінностей можуть трансформуватись у нові цінності через перехідну цінність-медіатор (ізоляціонізм — неприйняття агресії — толерантність). Тому спостерігаємо поступовий, нелінійний за своїм характером відхід від домінуючих наразі традиційних цінностей у напрямку до цінностей секуляризації та самовираження як засадничих у системі європейських цінностей. Найбільш виразно це виявляється в ціннісних орієнтаціях студентської молоді як найбільш прогресивної та адаптивної соціально-демографічної групи.

Це підтверджують результати авторського дослідження аксіопростору студентів ЛНУ імені І. Франка (дані якого не є репрезентативними для всього студентства вишів України). Одержані автором дані теж демонструють переважання наразі цінностей особистого благополуччя в ієрархії ціннісних моделей опитаних, хоча поряд з ними вже сьогодні поступово інтеріоризуються цінності індивідуалізувального характеру та цінності самовираження, які ми трактуємо як європейські. До останніх відносимо також державницькі та орієнтовані на право цінності. Поточна військово-політична ситуація в Україні активувала в опитаних також цінності людського життя, миру та солідарності. Про рівень толерантності, що є однією з головних європейських цінностей, серед респондентів свідчить однозначне засудження агресії щодо будь-яких проявів інакшості. Звідси можна констатувати факт центральності у ціннісних орієнтаціях опитаних відповідної цінності-медіатора як перехідної ланки між небажаним ізоляціонізмом і толерантністю як бажаною поведінковою реакцією на інакшість. Тому стан ціннісного простору респондентів вважаємо таким, що характеризується ще не житою традиційністю, яку вже сьогодні підважують засадничі цінності об'єднаної Європи, що інтегруються в ціннісний простір українського студентства.

ДОДАТОК

**Соціологічне моделювання процесу вивчення
(європейських) цінностей**

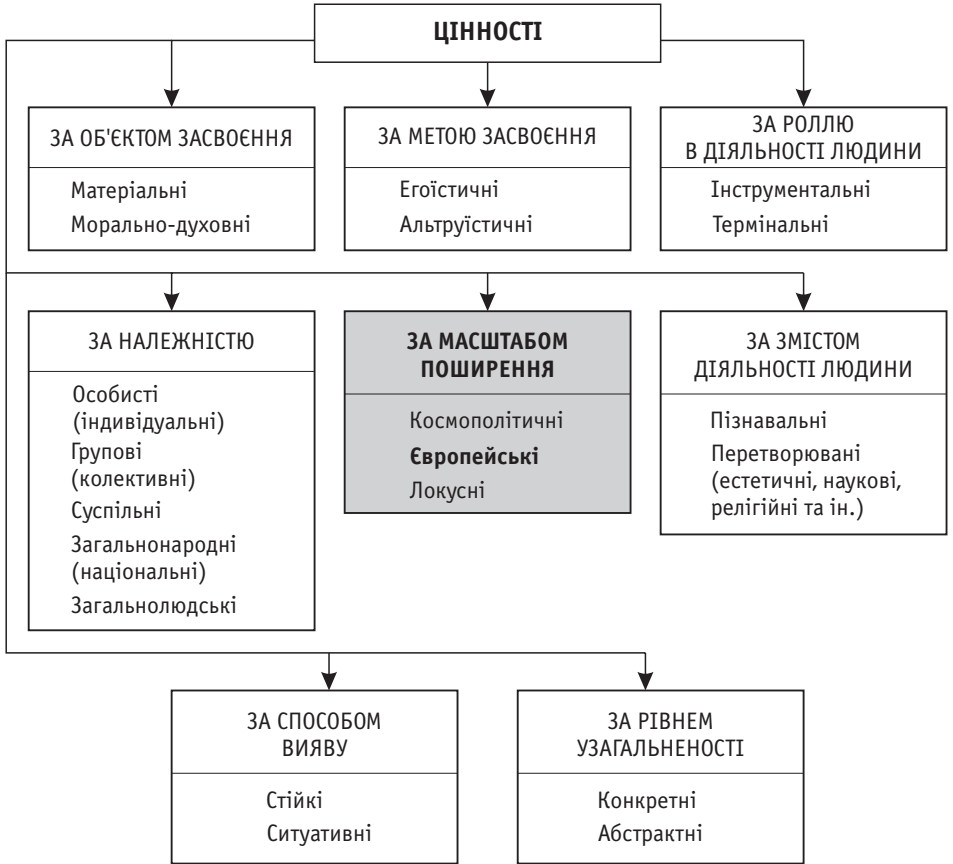

Рис. Д1. Теоретична типологізація цінностей

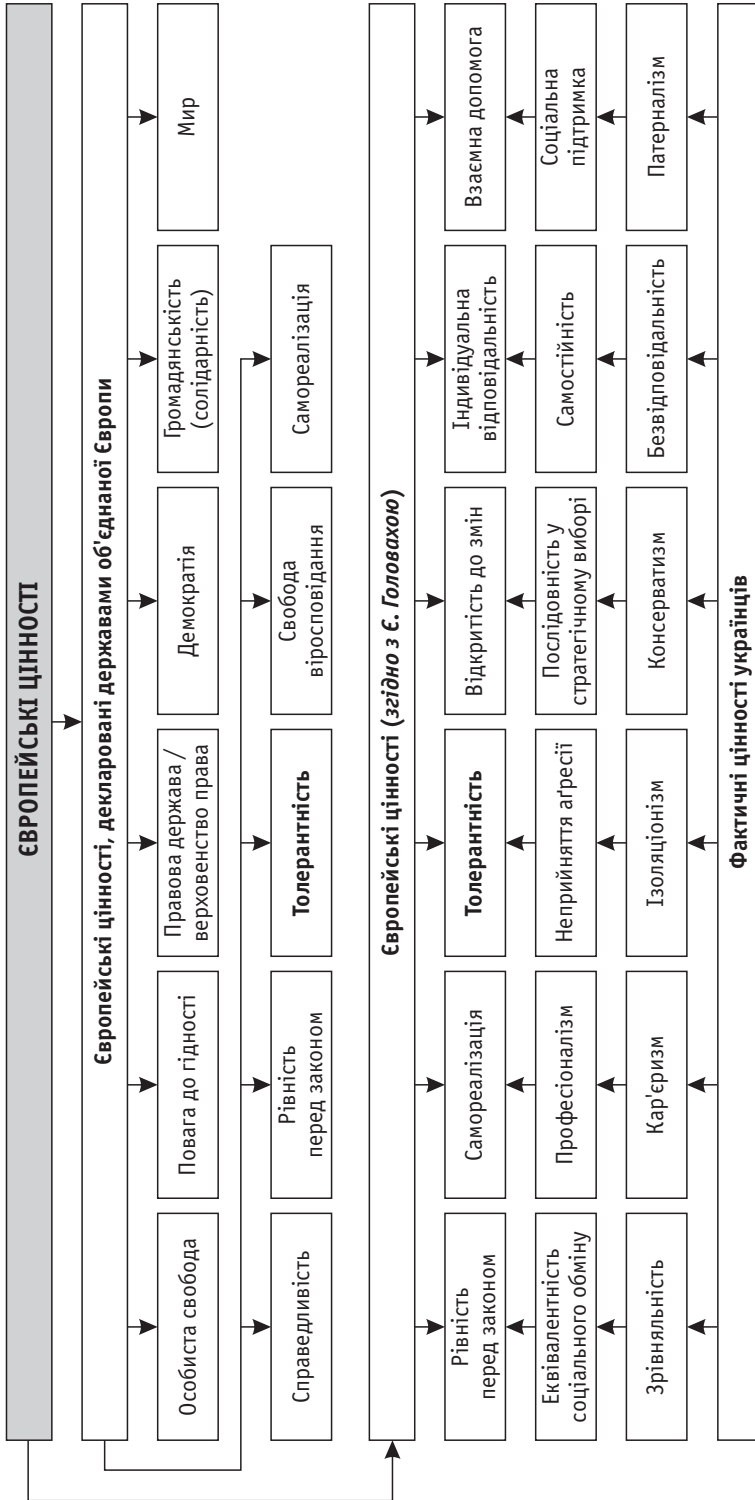

Рис. Д2. Теоретичне моделювання європейського ціннісного простору

Джерела

- Александр, Дж. (2013). *Смыслы социальной жизни: культуросоциология* / Ред. Д.Ю. Куракина. Москва: Практикс.
- Амельченко, Н.А. (2013). *Цінності об'єднаної Європи*. Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf
- Арбітман, А. (2010). Комунікативний простір блогосфери: функції та дисфункції. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 10, 116–123.
- Бакиров, В.С. (1988). Ценностный аспект мировоззрения студентов и его формирование в вузе. В: *Пути реализации воспитательного потенциала вуза: методология, методика, опыт* / Ред. И.Е. Тарапов, В.И. Чигринов, Н.Ф. Николаевский и др. (с. 16–31). Харьков: Вища школа.
- Гервас, С. (2011). Європейські цінності: між ідеалом, дискурсом та реальністю. URL: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html>
- Гидденс, Э. (2004). *Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь*. Москва: Весь мир.
- Головаха, Є. (2014). Ціннісні засади і бар'єри модернізації в Україні. В: *Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України* / Ред. О.М. Балакірева (с. 83–96). Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України.
- Головаха, Є. (2016). Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*, 19 (1–2), 26–30.
- Звіт за результатом всеукраїнського соціологічного дослідження «Українське суспільство та європейські цінності» (2017). Київ: Gorshenin Institute. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/IEuropeiski_cinnosti_tables_and_diagrams_MR_.pdf
- Соціс (2015). *Прес-реліз «Цінності українців pro et contra реформ в Україні»*. URL: http://old.socis.kiev.ua/files/Press_reliz_cinnosti.doc
- Результати загальнонаціонального опитування «Українське суспільство Z: цінності та орієнтири»* (2017). Київ: New Europe Center. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinskekolonnyu-z-tsinnosti-ta-oriyentyru/>.
- Ручка, А.О. (2014). Ціннісна метаморфоза в ментальності громадян України під час надзвичайних подій 2014 року. В: *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін* / Ред. В.М. Ворона, М.О. Шульга (с. 117–124). Київ: Інститут соціології НАН України.
- Рябчук, М.Ю. (2018). «Європейці» мимоволі? Про ціннісний вимір української національної ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*, 3–4, 93–123.
- Сахань, О.М., Шевчук, Н.В. (2018). До проблеми імплементації європейських цінностей в українському просторі. *Вісник національного юридичного університету імені Я. Мудрого*, 4 (39), 126–142.
- Світове дослідження цінностей 2020 в Україні* (2020). Info Sapiens, ГО «Центр “Соціальний моніторинг”». Київ: Український центр європейської політики. URL: <http://ucser.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS-UA-2020-report-WEB.pdf>
- Танчер, В. (2013). Мультикультурні проблеми соціального світу, що глобалізується. *Культурологічна думка*, 6, 165–171.
- Транскрипти інтерв'ю учасників авторського соціологічного дослідження* (2020).
- Цюпин, Б. (2013). Європейські цінності: реальність чи міф? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25131805.html>
- Штомпка, П. (2009). В фокусе внимания повседневная жизнь. Новый поворот в социологии. *Социологические исследования*, 8, 3–13.
- Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press. Schwartz, S.H. (1992). Universal in the content and structure of value: theory and empirical test in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, 1–65.

Отримано 06.04.2021

References

- Alexander, J. (2013). *The Meaning of Social Life: A Cultural Sociology*. [In Russian]. In: D. Kurakin (Ed.). Moscow: Praxis [=Александр 2013]
- Amelchenko, N. (2013). *The values of united Europe*. [In Ukrainian]. Kyiv: Agency for legislative initiatives. URL: https://parliament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf [= Амелченко 2013]
- Arbitman, A. (2010). The communicative space of the blogosphere: functions and dysfunctions. [In Ukrainian]. *Actual problems of sociology, psychology, pedagogy*, 10, 116–123 [= Арбітман 2010]
- Bakirov, V. (1988). The value aspect of student's worldview and its formation in the university. [In Russian]. In: I. Tarapov, V. Chigrinov, N. Nikolaevskii (Eds.), *Ways of realizing the educational potential of the university: methodology, methodology, experience* (pp. 16–31). Kharkiv: Vyshcha shkola. [= Бакиров 1988]
- Hervas, S. (2011). The European values: between ideal, discourse, and reality. [In Ukrainian]. URL: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html>. [= Гервас 2011]
- Giddens, A. (2004). *Runaway world. How globalization is Reshaping our Lives*. [In Russian]. Moscow: Ves` mir. [= Гидденс 2004]
- Golovakha, E. (2014). Valuation principles and barriers to modernization in Ukraine. [In Ukrainian]. In: O. Balakireva (Ed.), *Value component of modernization processes in modern society of Ukraine: collective monograph* (pp. 83–96). Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine. [= Головаха 2014]
- Golovakha, E. (2016). Ukrainian society: the ways of transformation. [In Ukrainian]. *Ukrainian Sociological Journal*, 19(1–2), 26–30. [= Головаха 2016]
- Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Results of the national survey “Ukrainian society Z: values and guidelines” (2017). [In Ukrainian]. Kyiv: New Europe Center. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentury/> [= Результати 2017]
- Report on the results of the all-Ukrainian sociological survey «Ukrainian society and European values» (2017). [In Ukrainian]. Kyiv: Gorshenin Institute. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/JEvropski_cinnosti_tables_and_diagrams_MR_.pdf [= Звіт 2017]
- Riabchuk, M. (2018). “Europeans” Despite Themselves. On the Axiological Dimension of the Ukrainian National Identity. [In Ukrainian]. *Scientific issues (I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine)*, 3–4, 93–123. [= Рябчук 2018]
- Ruchka, A. (2014). Valuable metamorphosis in the mentality of Ukrainian citizens during the extraordinary events of 2014. [In Ukrainian]. In: V. Vorona, M. Shulga (Eds.), *Ukrainian Society: Sociological monitoring* (pp. 117–124). Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [= Ручка 2014]
- Sakhan, O., Shevchuk, V. (2018). To the problem of implementation of European values in the Ukrainian space. [In Ukrainian]. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 4 (39), 126–142. [= Сахань 2018]
- Schwartz, S. H. (1992). Universal in the content and structure of value: theory and empirical test in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, 1–65.
- Shtompka, P. (2009). The focus is on everyday life. A new turn in sociology. [In Russian]. *Sociological Research*, 8, 3–13. [= Штомпка 2009]
- Socis (2015). Press release «Values of Ukrainians pro et contra reforms in Ukraine» [In Ukrainian]. URL: http://old.socis.kiev.ua/files/Press_reliz_cinnosti.doc [= Соціс 2015]
- Tancher, V. (2013). Multicultural problems of the globalizing social world. [In Ukrainian]. *Culturological Thought*, 6, 165–171. [= Танчер 2013]
- Tsiupin, B. (2013). European values: reality or myth? *Radio Liberty*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25131805.html>
- World Values Survey 2020 in Ukraine (2020). Info Sapiens, NGO «Center for Social Monitoring». [In Ukrainian]. Kyiv: Ukrainian Center for European Policy. URL: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/117/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf [=Світове дослідження 2020]

Received 06.04.2021

МАРТА БОРЕЦЬКА

Європейські цінності в аксіопросторі сучасної української молоді

У статті здійснено стислий огляд теоретичного поля соціогуманітарних наук на предмет дефініціювання цінностей як наукової категорії та особливостей дисциплінарних підходів до їх вивчення. Визначено специфіку соціології в цьому дискурсі — комплексне дослідження цінностей, що передбачає їх аналіз у взаємозв'язку з іншими елементами соціальної системи з урахуванням актуального соціального контексту. Наголошено доцільність створення теоретичних та методологічних основ дослідження цінностей через поєднання несуперечливих положень структуралізму та герменевтики, а також використання якісних методів, релевантних неklasичному теоретизуванню. Пояснено співвідношення понять світових та європейських цінностей, обґрунтовано коректність їх вживання.

Лейтмотивом статті є ідея прямої залежності між якістю модернізації України та швидкістю трансформації аксіопростору українців у бік (західно)європейської моделі. Відтак на основі даних Світового дослідження цінностей проаналізовано тенденції модифікації сучасної аксіосфери українського соціуму відповідно до змін європейського та світового ціннісних просторів. Наголошено, що в Україні спостерігається поступове зміщення від домінуювальних наразі традиційних цінностей до цінностей секуляризації та самовираження (за Р. Інглгартом). Найвиразніше це виявляється в ціннісних орієнтаціях молоді як найбільш прогресивної та адаптивної соціально-демографічної групи населення. З огляду на це автор досліджує ціннісні орієнтації студентів Львівського національного університету імені І. Франка на предмет наявності в них європейських цінностей, специфіки інтеріоризації їх та з'ясування суб'єктів, які є їх ретрансляторами. Встановлено, що стан ціннісного простору опитаних можна визначити як такий, що загалом характеризується домінуванням традиційності, в яку вже сьогодні поволі інтеріоризуються засадничі цінності об'єднаної Європи. Детермінантами цього процесу визначено активні трансформації політико-економічної ситуації в державі та світі на макрорівні, а також життєві позиції найближчого оточення, зокрема друзів, освітні курси та подорожі на мезо- та мікрорівні соціальної системи.

Ключові слова: європейські цінності; локусні цінності; цінності-медіатори; аксіопростір; ціннісні орієнтації; модернізація; толерантність; студентська молодь

МАРТА БОРЕЦКАЯ

Європейские ценности в аксиологическом пространстве современной украинской молодежи

В статье представлен краткий обзор теоретического поля социогуманитарных наук на предмет дефиниции ценностей как научной категории и особенностей дисциплинарных подходов к их изучению. Определяется специфика социологии в этом дискурсе — комплексное исследование ценностей, предполагающее их анализ во взаимосвязи с другими элементами социальной системы с учетом актуального социального контекста. Отмечается целесообразность создания теоретических и методологических оснований исследования ценностей посредством сочетания не противоречащих друг другу положений структурализма и герменевтики, а также использования качественных методов, релевантных неклассическому теоретизированию. Объясняется соотношение понятий мировых и европейских ценностей, обосновывается корректность их применения.

Лейтмотивом статьи является идея прямой зависимости между качеством модернизации Украины и скоростью трансформации аксиопространства украинцев в сторону (западно) европейской модели. Поэтому на основе данных Всемирного исследования ценностей проанализированы тенденции модификации современной аксиосферы украинского социума в соответствии с изменениями европейского и мирового ценностных пространств. Отмечено, что в Украине наблюдается постепенное смещение от еще доминирующих традиционных

ценностей к ценностям секуляризации и самовыражения (согласно Р. Инглхарту). Достаточно ярко это проявляется в ценностных ориентациях молодежи как наиболее прогрессивной и адаптивной социально-демографической группы населения. Исходя из этого автор исследует ценностные ориентации студентов Львовского национального университета имени И. Франко на предмет наличия в них европейских ценностей, специфики интериоризации их и определения субъектов, являющихся их ретрансляторами. Установлено, что состояние ценностного пространства опрошенных можно определить как в целом характеризующееся доминированием традиционности, в которую уже сегодня постепенно интериоризируются основополагающие ценности объединенной Европы. Детерминантами этого процесса являются активные трансформации политико-экономической ситуации в государстве и мире на макроуровне, а также жизненные позиции ближайшего окружения, в частности друзей, образовательные курсы и путешествия на мезо- и микроуровне социальной системы.

Ключевые слова: европейские ценности; локусные ценности; ценности-медиаторы; аксиологическое пространство; ценностные ориентации; модернизация; толерантность; студенческая молодежь

MARTA BORETS'KA

European values in the axiological space of modern Ukrainian youth

The article provides a brief overview of the theoretical field of socio-humanitarian sciences in terms of definition and features of disciplinary approaches to the study of values as a scientific category. The topicality of sociology is established in this discourse, i.e. it is a comprehensive study of values, which involves their analysis in relation to other elements of the social system, taking into account the current social context. Emphasis is placed on the expediency of creating a theoretical and methodological basis for research by combining consistent provisions of structuralism and hermeneutics as well as the use of qualitative methods relevant to non-classical theorizing. The dialectic of the concepts of world and European values is explained, the correctness of the use of the latter is substantiated.

The leitmotif of the article is the idea of a direct relationship between the quality of modernization of Ukraine and the speed of transformation of the axiological space of Ukrainians towards the (Western) European model. Therefore, based on the data of the World Values Survey, the tendencies of modification of the modern axio-sphere of the Ukrainian society in accordance with the changes of the European and world value spaces are analyzed. It is emphasized that in Ukraine there is a slow departure from the still dominant traditional values to the values of secularization and self-expression (according to R. Inglehart). It is most obvious in the value orientations of young people as the most progressive and adaptive socio-demographic group of the population. In view of this, the author studied the value orientations of the I. Franko Lviv National University students to check them on the availability of European values, the specifics of the internalization of the latter and the search for subjects who are their repeaters. It has been established that the state of the value space of the respondents can be characterized as one that is basically specified by a dominant tradition, in which the fundamental values of a united Europe are already slowly being internalized. The determinants of this process are the active transformations of the political and economic situation in the country and the world at the macro-level as well as the influences of the closest surroundings, friends, educational courses, travelling at the meso- and micro-level of the social system.

Keywords: European values; locus values; mediator values; axiological space; value orientations; modernization; tolerance; student youth